

12.09.2016, poniedziałek, 19:00

Wrocław, NFM, Sala Główna KGHM, pl. Wolności 1

215

Orient – Okcydent

WYKONAWCY:

Jordi Savall – kierownictwo artystyczne, fidel,
lyra-viol

Lior Elmaleh (Izrael) – śpiew

Cürsoy Dinçer (Turcja) – śpiew

Katerina Papadopoulou (Grecja) – śpiew

Hespèrion XXI

PROGRAM:

Invocation: **Danse du vent** (Syria)

Kamti Beivshan Layla z Pieśni nad Pieśniami (Izrael)

La quarte estampie royal ze zbioru *Le manuscrit du roy*
(Francja, Paryż)

Hacı Abdülkadir Meragi (1350?–1435) *Rast nakış beste*
„Amed nesim-i” (Istanbul)

El rey Nimrod – tradycja sefardyjska (Hiszpania)

Dillirga / Tillirkotissa – turecko-grecka piosenka i taniec
(Cypr)

Buhurizade Mustafa Efendi [Itri] (ok. 1640?–1712)

Hisar Ağır Semai (Istanbul)

Der makām-i Uzzāl Sakīl „Turna” Semâ’î
– Mss. D. Cantemir, 324 (Rumunia)

Asher Mizrahi (1890–1967) *La Moledet shuvi roni* (Izrael,
Jerozolima)

Paxarico tu te llamas – tradycja sefardyjska (Hiszpania)

To yiasemi – cypryjska pieśń miłosna (Grecja)

Heremoza muchachica – pieśń sefardyjska (Izrael,
Jerozolima)

***

Ene Sarére – tradycja armeńska (Armenia)

Tanburi Mustafa Çavuş (1700?–1770) *Hisar Buselik*
Şarkı (Istanbul)

Der makām-i Hüseyinî Sakīl-i Ağa Rizā
– Mss. D. Cantemir, 89 (Mołdawia)

Yossef ibn Sulai Shuvi nav shi – pieśń sefardyjska (Izrael)

Una pastora – tradycja sefardyjska (Hiszpania)

Koniali – turecko-grecka piosenka i taniec (Cypr)

Apo xeno meros (Grecja)

Torah (Izrael)

Üsküdar (Istanbul)

Durme, hermosa donzella (Grecja, Rodos)

Chazali tal jāhri (Maroko)

Przy wsparciu: Departament de Cultura der Generalitat
de Catalunya des Institut Ramon Llull

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

 institut
ramon llull
Katalanische Sprache und Kultur

CÓŻ to takiego jest Orient? Gdzie zaczyna się Zachód? Głowiły się nad tym tęgie umysły, dołożyłam i ja kiedyś swoje trzy grosze do tych rozważań, pisząc, że to zależy – nie tylko od punktu widzenia, ale też punktu na mapie, wyznaczającego miejsce, gdzie przyszło nam się urodzić, wychować, a być może też spędzić resztę życia.

Oriente

OMÓWIENIE

Mieszkańcom naszej części kontynentu Daleki Wschód kojarzy się z Japonią, Chinami i obydwojoma państwami koreańskimi, Brytyjczykom zaś – z arktyczną Czukotką. Francuzom Orient przywodził na myśl asocjacje z Afryką Północną, a co za tym idzie, także z obszarami wpływów kulturowych świata arabskiego. W konsekwencji Wschód wylądował im na Zachodzie, czyli na Półwyspie Iberyjskim. Wygląda więc na to, że Orient leży nie tyle na wschód od znanego nam świata, ile po prostu poza nim. Rzadko też dopuszczamy do siebie myśl, że z czyjejs perspektywy nasza kultura plasuje się w kręgu wpływów azjatyckich – a wcale nierzadko postrzegają Polskę w ten sposób choćby podziwiani przez nas Amerykanie.

DOROTA KOZIŃSKA

Chłody

A może takie podziały są sztuczne? Może należy je znosić już w dziecięcych umysłach, co dawno temu uczynił mój ojciec, posyłając mnie na pierwsze samodzielne wakacje do swojego przyjaciela Ormianina, którego rodzina uszła tuż przed II wojną światową z Drezna do bliższej kulturowo, niemal „konstantynopolitańskiej” Sofii. Zdarzały się dni, kiedy pragnęłam tylko jednego: żeby być gdzie indziej. No bo jak wytrzymać w domu, którego gospodarz rozmawia z matką Egipcjanką (notabene solistką przedwojennej opery w Kairze) po niemiecku, z żoną po bułgarsku, z siostrą po ormiańsku, a ze mną po rosyjsku? Tymczasem starsza pani dogadywała się ze mną wyłącznie w mowie Szekspira, dopełniając wrażenia przeklętej wieży Babel, gdzie można było wytchnąć dopiero po kolacji, kiedy Aleksander żegnał matkę w jej obłożonej dywanami sypialni i zasiadał do białego fortepianu, przy którym wygrywał i wyspiewywał arie z ulubionych operetek. I nagle odnajdowaliśmy wspólny język.

Albo tylko nam się tak wydawało. Bo jak się nad tym głębiej zastanowić, wychodzi na jaw, że jesteśmy rozpięci między biegunami paradoksu postrzegania – wschodnim i zachodnim. Niby podzielamy fundamentalny pogląd, że percepcja definiuje dyskurs. Niby w ocenie świata kierujemy się bardziej uchem niż okiem. Zdradzamy jednak odmienne nawyki percepcyjne, w jakiś tajemniczy sposób związane z kulturą, z której się wywodzimy, nawet jeśli się w niej nie do końca wychowaliśmy.

Najciekawsze wydaje się zagadnienie „prawdy” w wykonawstwie muzyki, innymi słowy – realizacji postulatu „wierności tekstowi”. Dla człowieka Zachodu niewolnicza wierność partyturze jest w gruncie rzeczy zaprzeczeniem autentyzmu, dowodem lenistwa albo nawet tchórzostwa interpretatora, który nie zadał sobie trudu głębszego wniknięcia w sens utworu. Człowiek Wschodu uważa, że czegoś się trzymać trzeba, nawołuje, by powracać do zbioru konwencji, do tekstu oryginalnego, upiera się, że sam tekst stawia opór samowoli odbiorcy, że nigdy nie jest całkiem otwarty, że niektórych rzeczy po prostu robić nie uchodzi.

Do przedsięwzięcia Jordiego Savalla i jego zespołu Hespèrion XXI *East – West. Dialogue of Souls* można się zatem odnieść dwojako. Muzycy połączyli w nim wszystko ze wszystkim. Tradycję żydowską z tradycjami muzułmańską i chrześcijańską. Muzykę popularną i religijną. Instrumentalną i wokalną. Improwizację na temat starotestamentowej *Pieśni nad pieśniami* z *La quarte estampe royal* z XIII-wiecznego rękopisu francuskiego; grecką, cypryjską i turecką

Człowiek Wschodu uważa, że czegoś się trzymać trzeba, nawołuje, by powracać do zbioru konwencji, do tekstu oryginalnego, upiera się, że sam tekst stawia opór samowoli odbiorcy, że nigdy nie jest całkiem otwarty, że niektórych rzeczy po prostu robić nie uchodzi.

muzykę ludową z pieśniami Żydów sefardyjskich. Utwory oparte na makamach, czyli wzorcach melodycznych obowiązujących w tradycyjnej muzyce arabskiej, powstałe jednak na obszarze współczesnej Rumunii i Mołdawii – z ormiańskim lamentem *Ene Sarére*. Zestawili ze sobą odmienne tradycje wokalne: żydowską, turecką i grecką. Pożenili w ansamblach ormiański dwustroikowy duduk ze środkowoazjatyckim fletem ney; perską lutnię oud z bliskowschodnią cytrą kanun; wywodzące się z Indii cymbały santur ze średniowieczną fidelą i rebekiem.

Ufać czy poddać się magii defetystycznego cytatu z ballady Kiplinga („Oh, East is East and West is West, and never the twain shall meet”)? Najpierw lepiej posłuchać, jak rozmawia Żyd z Arabem, a Turek z Katalończykiem. Może odmiennymi językami, ale przynajmniej na jeden temat.

Jedni będą rozdzierać szaty, że Savall wałkuje kompozycje zgrane do cna, wykonywane bez krztyny brawury, w skostniałej manierze wykonawczej, która przywodzi na myśl skojarzenia z interpretacjami dinozaurów wykonawstwa historycznego z lat 70. ubiegłego wieku, by wspomnieć choćby o monachijskim Studiu Muzyki Dawnej. Że utwory wywiedzione z tradycji Wschodu nieznośnie „uładza” i odziera z bogactwa tamtejszych skal (wystarczy wspomnieć, że w klasycznej muzyce tureckiej obowiązują jedne ósme tonów, czyli interwały różniące się w przybliżeniu o komat pitagorejski, przez co tamtejsze „półtony” wyraża się miarą około 90 centów, a „całe” tony – 240 centów).

Drudzy zaprotestują, że Savall przestał sobie zaprzętać głowę i tak niemożliwą do zrealizowania utopią muzycznej prawdy, że pod wpływem osobistych tragedii i dramatycznych wydarzeń na świecie postanowił ruszyć w pościg za innym ideałem. Marzeniem o wspólnocie z pozoru nieprzystających do siebie kultur i religii, o wspólnocie, której jego zdaniem nie da się osiągnąć za pośrednictwem intelektualnego dyskursu. Jedyna droga do ziszczenia tych marzeń prowadzi przez sztukę, przez wymieniony w tytule „dialog dusz”, posługujący się językiem, w którym słowo odgrywa rolę równie doniosłą, jak mowa dźwięków i dobitne, pełne szacunku milczenie. Savall próbuje stworzyć „duchową przeciwagę” dla dramatycznego konfliktu cywilizacji Wschodu i Zachodu. Próbuje niestrudzenie, co najmniej od początku nowego tysiąclecia, kiedy wybuchł kolejny konflikt zbrojny w Afganistanie. Próbuje tym silniej w rzeczywistości, w której dramat uchodźców walczy o prawo pierwszeństwa w nagłówkach z tragedią ofiar międzynarodowego terroryzmu.

Ufać czy poddać się magii defetystycznego cytatu z ballady Kiplinga („Oh, East is East and West is West, and never the twain shall meet”)? Najpierw lepiej posłuchać, jak rozmawia Żyd z Arabem, a Turek z Katalończykiem. Może odmiennymi językami, ale przynajmniej na jeden temat.

JORDI SAVALL

fot. David Ignaszewski

Jordi Savall, jeden z najbardziej wszechstronnych muzyków swojego pokolenia, od ponad pięćdziesięciu lat ratuje muzyczne perełki przed zapomnieniem i udostępnia je publiczności. Jest niezamordowanym badaczem muzyki dawnej, interpretuje i wykonuje kompozycje zarówno jako instrumentalista (viola da gamba), jak i dyrygent. Jego działalność koncertowa, pedagogiczna, badawcza i kompozytorska oraz realizowane projekty muzyczne i kulturalne sprawiły, że stał się kluczową postacią w odrodzeniu wykonawstwa historycznego. Wraz z Montserrat Figueras założył zespoły Hespèrion XXI (1974), La Capella Reial de Catalunya (1987) oraz Le Concert des Nations (1989), z którymi bada i tworzy świat emocji i piękna, ukazując go milionom fanów muzyki dawnej na całym świecie.

Savall nagrał i wydał ponad 230 albumów z muzyką średniowieczną, renesansową, barokową i klasyczną. Szczególnie miejsce w jego dyskografii zajmuje dziedzictwo muzyczne regionu iberyjskiego oraz basenu Morza Śródziemnego. Za nagrania kompozycji z tego obszaru otrzymał wiele nagród i wyróżnień, w tym MIDEM Classical Award, International Classical Music Award oraz nagrodę Grammy. Tworząc programy swoich koncertów, Savall zakłada, że muzyka jest narzędziem do mediacji, służącym osiągnięciu porozumienia pomiędzy różnymi i czasem skłóconymi narodami i kulturami. Dlatego też do wspólnych występów ze swoim zespołem zaprasza muzyków arabskich, izraelskich, tureckich, greckich, armeńskich, afgańskich, meksykańskich i północnoamerykańskich. W 2008 r. Jordi Savall został mianowany ambasadorem Unii Europejskiej ds. dialogu międzykulturowego, a wraz z Montserrat Figueras otrzymał tytuł Artyści dla Pokoju w ramach programu Ambasadorzy Dobrej Woli UNESCO.

Wybitne osiągnięcia Jordiego Savalla przyniosły mu najwyższe krajowe i międzynarodowe wyróżnienia, w tym tytuły doctora honoris causa uniwersytetów w Evorze (Portugalia), Barcelonie (Katalonia), Louvain (Belgia) i Bazylei (Szwajcaria), order Kawalera Legii Honorowej (Francja), nagrodę muzyczną Praetorius, przyznaną przez Ministerstwo Kultury i Nauki Dolnej Saksonii, Złoty Medal Rządu Katalonii oraz prestiżową nagrodę Léonie Sonning, którą określa się muzycznym odpowiednikiem nagrody Nobla.

A close-up, profile photograph of Lior Elmaleh, looking towards the left. He has dark hair and is wearing a dark jacket.

LIOR ELMALEH

fot. archiwum artysty

Lior Elmaleh, śpiewak pijutim (żydowskiej poezji liturgicznej), urodził się i dorastał w izraelskim mieście Kirjat Szemona. Od wczesnego dzieciństwa zafascynowany był pięknem dzieł andaluzyjskich poetów. Muzyczne wykształcenie zdobywał u słynnych i wpływowych liryków, z Nisimą Shushanem na czele. Ukończył studia licencjackie w zakresie komunikacji i nauk społecznych na uniwersytecie w Ramat Gan.

W wieku trzynastu lat, oprócz pobierania lekcji muzyki i fortepianu w konserwatorium w Ramat Gan, Elmaleh zaczął koncertować w Izraelu i poza jego granicami, zyskując sławę jako kantor w hiszpańskich i marokańskich społecznościach żydowskich na całym świecie. Po odbyciu obowiązkowej trzyletniej służby wojskowej w roli solisty chóru rabinatu IDF Elmaleh

wstąpił do Orchestre Andalou d'Israël, gdzie jest solistą po dziś dzień.

Dwa nowe albumy Elmaleha to *Neshima (Oddech)*, ze współczesnymi utworami Erica Rudicha, opartymi na dawnej muzyce andaluzyjskiej, oraz *Tzur Shehechiani* – nagrany z towarzyszeniem Orchestre Andalou d'Israël i pianisty Morrisa Almaduniego pod batutą Aviego Amzalega, będący antologią algierskiej i marokańskiej muzyki shaabi.

Obecnie przygotowuje solowy program, w którym połączy muzykę andaluzyjską i algierską z utworami oryginalnymi, które skomponowano specjalnie w tym celu.

Więcej informacji znajduje się na stronie: www.elmalich.com

A close-up, profile photograph of Cürsoy Dinçer, looking upwards and to the right. He has dark hair and a beard, and is wearing a dark jacket and a grey scarf.

CÜRSOY DİNÇER

fot. Peñarroya

Cürsoy Dinçer naukę śpiewu rozpoczął w 1996 r. w Konserwatorium Muzycznym Uniwersytetu w Stambule. Studia ukończył w 2003 r., a od 2005 wykłada w Konserwatorium Muzycznym w Gölcük. Po studiach otrzymał angaż jako wokalista stacji radiowej TRT Kent Radyo İstanbul i publicznej Telewizji Tureckiej, gdzie uczestniczył w wielu wydarzeniach. Dzięki temu miał okazję współpracować ze znakomitymi dyrygentami, jak Feridun Darbaz, Rıza Rit, Süleyman Erguner, Ahmet Kadri Rizeli, Mustafa Doğan Dikmen i Hasan Esen.

Śpiewak otrzymał tytuł Artysty Stambuńskiej Kultury i Muzyki od tureckiego Ministerstwa Kultury i Turystyki. Wraz ze swoim zespołem Cürsoy Dinçer stał się ważną postacią na scenach muzycznych w Turcji i poza jej granicami.

**KATERINA
PAPADOPOULOU**

fot. archiwum artystki

Katerina Papadopoulou w wieku ośmiu lat wstąpiła do chóru J. Tsiamoulisa, gdzie poznawała muzykę bizantyjską, uczyła się śpiewu ludowego oraz greckich tańców tradycyjnych. Brała udział we wszystkich koncertach i nagraniach chóru do 1990 r. W wieku trzynastu lat rozpoczęła lekcje gry na oudzie pod kierunkiem Christosa Tsiamoulisa. W 2000 r. otrzymała dyplom w zakresie muzyki bizantyjskiej po ukończeniu nauki pod kierunkiem Yannisa Arvanitisa.

W 1991 r. reprezentowała Grecję, grając na oudzie i śpiewając, na światowym spotkaniu młodych artystów (JMF – Jeunesses Musicales de France), które miało miejsce w Paryżu. W latach 1993–2001 pracowała jako nauczycielka gry na oudzie w eksperymentalnej muzycznej szkole średniej w Pallini. W 1995 r. prowadziła warsztaty

o muzyce greckiej i greckich instrumentach muzycznych w szkołach średnich w Finlandii. Przez pięć lat pracowała również w centrum muzycznym w Pireusie, gdzie uczyła gry na oudzie i była członkinią orkiestry gminy Pireus.

Śpiewała w kilku programach muzycznych transmitowanych przez grecką telewizję i poświęconych rebetiko i tradycyjnej muzyce Grecji. Najważniejsze z nich to: seria o muzyce tradycyjnej zatytułowana *Lalitades* oraz dwie serie o rebetiko o tytułach *Na pa-miątkę pięknych czasów* i *Czterej sławni kompozytorzy z Pireusu*. Brała udział w kilku nagraniach greckiej muzyki tradycyjnej oraz współczesnej.

W 2000 r., po przeprowadzeniu badań archiwalnych i własnych, nagrała z Sokratismem Sinopoulosem, Panosem Dimitrakopoulosem i Vangelisem Karipisem album *Ta tragoudakia mou poulo* z utworami z Meli w Azji Mniejszej. Ukazał się on dwa lata później i został wybrany przez czasopismo „Echo & Artis” najlepszą płytą 2002 r. z tradycyjną muzyką grecką. W maju 2007 artystka wydała singiel *San helidoni* (Cantini) z trzema pieśniami Sokratisa Sinopoulosa. Jesienią 2008 ukazał się jej album *Amygdalaki tsakisa* (Music Corner) — longplay z pieśniami z różnych regionów Grecji. W maju 2010 pojawiła się na rynku płyta *Politikizygia* (*Legenda*), prezentująca nagranie jej koncertu w Utrechcie w listopadzie 2008 z udziałem Christosa Tsiamoulisa i Sokratisa Sinopoulosa. Jej album *Amygdalaki tsakisa* ukazał się w 2013 r. w Stanach Zjednoczonych dzięki wytwórni Golden Horn Records pod tytułem *Drawing in an Almond*.

Na polu tradycyjnej muzyki greckiej współpracowała m.in. z Domną Samiou, Chronisem Aidonidisem, Michalisem Kaliontzidisem, Christosem Tsiamoulisem, Archiwum Muzyki Greckiej i Archiwum Muzycznego Folkloru im. Melpo Merlier, a na polu współczesnej muzyki greckiej z Nikosem Xydakisem, Nikosem Papazoglou, Pandelisem Thalassinosem, Petrossem Dourdoubakisem, Orchestra of Colours, Evanthią Reboutsiką i in.

Katerina Papadopoulou wykłada grecki śpiew folkowy w Konserwatorium w Atenach.

HESPÈRION XXI

fort. David Ignaszewski

Największa wartość muzyki dawnej bierze się z jej zdolności, jako uniwersalnego języka artystycznego, do wyrażania odczuć, emocji i przekazywanych z pokolenia na pokolenie idei, które nawet dziś oczarowują słuchaczy. Zespół Hespèrion XXI, w którego repertuarze znajdują się kompozycje z okresu od X do XVIII w., stale poszukuje nowych punktów stykowych pomiędzy Wschodem a Zachodem, dążąc do odzyskania i zintegrowania międzynarodowego dziedzictwa muzycznego, w szczególności kompozycji z obszaru basenu Morza Śródziemnego i dzieł powiązanych z Nowym Światem.

W roku 1974 Jordi Savall, Montserrat Figueras, Lorenzo Alpert i Hopkinson Smith założyli w Bazylei zespół muzyki dawnej Hespèrion XX, aby odzyskiwać i szerzyć bogaty i fascynujący repertuar muzyki sprzed XIX w. w oparciu o kryteria historyczne i z wykorzystaniem instrumentów z epoki. Nazwa Hespèrion w języku greckim oznacza mieszkańca Hesperii; określenie to odnosiło się do dwóch europejskich

półwyspów: Iberyjskiego i Apenińskiego. Hesperia to również nazwa planety Wenus, która widoczna jest na horyzoncie po zachodzie słońca. Z chwilą nastania XXI wieku nazwa zespołu zmieniła się z Hespèrion XX na Hespèrion XXI.

Obecnie Hespèrion XXI pełni kluczową rolę w rozumieniu muzyki z okresu między średniowieczem a barokiem. Praca artystów nad wyszukiwaniem dzieł, partytur, instrumentów i nieopublikowanych dokumentów ma podwójne znaczenie i nieocenioną wartość. Z jednej strony sumienne badania zespołu poszerzają wiedzę i pogłębiają zrozumienie historycznego kontekstu, a z drugiej – ich wspierane koncerty umożliwiają publiczności czerpanie czystej estetycznej i duchowej radości z perełek epoki.

Od samego początku muzycy Hespèrion XXI obrali innowacyjny kurs, który doprowadził do powstania szkoły muzyki dawnej. Artysty niezmiennie uważają, że muzyka dawna jest eksperymentalnym

narzędziem muzycznym i z jego pomocą dążą do najwyższego piękna i ekspresji w swoich wykonaniach. Muzyk wykonujący dawny repertuar musi poddać się oryginalnemu duchowi każdej kompozycji i nawiązać kontakt z dziełem poprzez poznanie kompozytora, instrumentu z epoki, samej kompozycji i okoliczności jej powstania. Ale jako rzemieślnik w dziedzinie muzyki musi również podejmować decyzje wykonawcze: zdolność do połączenia przeszłości z teraźniejszością i kultury z jej szczerzeniem zależy od warsztatu, kreatywności i umiejętności przekazywania emocji przez artystę.

W repertuarze Hespèrion XXI znajdują się m.in. kompozycje Żydów sefardyjskich, kastylijskie romanse, utwory datowane na okres Złotego Wieku Hiszpanii i Europa de les Naciones. Najstynniejsze programy koncertowe zespołu to *Cantigas de Santa María*, poematy powstałe za panowania Alfonsa X, kompozycje Żydów sefardyjskich, muzyka Jerozolimy, Istambułu, Armenii oraz *Folías criollas*. Dzięki wyjątkowej pracy wielu muzyków i innych artystów, którzy współpracowali z zespołem przez wiele lat jego istnienia, Hespèrion XXI nadal odgrywa kluczową rolę w odzyskiwaniu i ponownej ocenie muzycznego dziedzictwa i wciąż pozostaje formacją o światowym znaczeniu. Zespół wydał ponad 60 albumów i koncertuje na całym świecie, regularnie goszcząc na słynnych międzynarodowych festiwalach muzyki dawnej.

HESPÈRION XXI:

Haïg Sarikouyoumdjian – duduk, belul

Moslem Rahal – ney

Yurdal Tokcan – oud

Hakan Güngör – kanun

Dimitri Psonis – santur & moresca

David Mayoral – perkusja

Hace Abdülkadir Meragi
Rast nakış beste „Amed nesim-i”

Amed nesim-i subhudem tersem ki azareş küned
Tahrik-i zül f-i anbereş ez hab bi dareş küned
Sultanima sultanima rahmet be künder canima
Andemki can berleb resid hemraki kün imanima

Obawiam się, że poranna bryza
będzie przeszkadzać mej umiłowanej
i zbudzi ją, wichrząc jej pachnące ambrą włosy.
Sułtanie Wszechmogący, spójrz litościwie na naszą duszę,
a kiedy przestąpi ona próg naszych warg, bądź towarzyszem
naszej wiary.

Εσει έ βερεβε ναν
ά βαραβα στρον
τζι ε βερε ν μιτσιν
μες τους βουρουβου ς
εφτά βαραβα πλανή βιριβι τες
μα βαρα βρομα βαρα τα μου.
Τριαλάλα λα λα...

Jest mała gwiazdka
wśród siedmiu planet –
moja ukochana
o czarnych oczach.
Tralala la la...

Τζι επιά βαραβα σαν με βερεβε
μες τη βιριβι ν καρκιάν
τα λό βοροβο για
που βουρουβου μου
εί βιριβι πες
για βαρα λουρου βουρου δα μου.
Τριαλάλα λα λα...

Słowa z twych ust
zachwyciły me serce –
o moja ukochana
o czarnych oczach.
Tralala la la...

Dillirga'dan gece geçtim
Suyundan içtim
Badem gözlü bir yar gördüm
Kendimden geçtim
Lala la la la...

Idąc pewnego wieczoru przez Dillirga
piłem wodę ze źródła.
Ujrzałem piękność o migdałowych oczach,
w których się zatraciłem.
Lala la la la...

Επή βιριβι αν τζι ει βιριβι παν
της βιριβι ς πελλής
πως έ βερεβε ν να πά βαραβά ω
πέ βερεβε ρα
μα βαρα βρομα βαρα τα μου.
Τριαλάλα λα λα...

Ta porywczą dziewczyna usłyszała,
że odchodzę,
moja ukochana
o czarnych oczach.
Tralala la la...

Τζι εμά βαραβα εψε βερεβε ν
την θά βαραβα λασσαν
τζε ασή βιριβι κωσέ βερεβε ν
αγέ βερεβε ραν
για βαρα λουρου βουρου δα μου.
Τριαλάλα λα λα...

Ona zaczarowała morze,
i wzbudziła wściekłość wichru.
O moja ukochana
o czarnych oczach.
Tralala la la...

Ah ah ah...

Ach, ach, ach...

Dillirga / Tillirkotissa
Τηλλυρκωτισσα

Buhurizade Mustafa Efendi [Itri] Hisar Ağır Semai

Dil-i pür-iztirabım mevce-i seylabdir sensiz
Dü çeşm-i hun-feşanım halka-i girdabdir sensiz
Meta-ı zindegi bar-oldu duş-i cana hicrinl
Dil-i şuride-halim şöyle ki bi-tabdir sensiz

Moje serce zalewa ból, jak rwący potok, odkąd cię tu nie ma.
Moje oczy są jak wiry, ronią krwawe łzy, odkąd nie mogą cię
wizdieć.
Moje życie stało się ciężkie, odkąd mnie opuściłaś.
Moje serce, przepełnione miłością i namiętnością,
słabnie, odkąd cię tu nie ma.

Asher Mizrahi La Moledet shuvi roni

למולדת שובי רני / אשר מזרחי ירושלים-תוניס המאה ה-20

למולדת שובי רני
צהלי בת יפהפיה
בתוכך אתו משכני
בני על הר המורה

שובי אל משכנותיך
שובי את ואני אשובה
ואגאל את שביותיך
ויהיו לאלפי רבבה
ארחם על אדמותיך
ותהי לגפן פריה

רעה חביבה עדינה
גילי שמחי שיר דברי
פרחי קציץ בשושנה
ודגי ורבי עשי פרי
כי הגא לה נכונה
ואשלח ינוו ואליה

Do kraju twych ojców ze śpiewem wróc,
raduj się, piękna dziewczyno,
w tobie wzniosę mą świątynię,
którą na górze Moria zbudowałem.

Wróc do twego pałacu,
wróc, wtedy przyjdę i ja
i wyzwolę cię z niewoli.
Będziesz matką wielu tysięcy;
Zlituję się nad twoim krajem,
i uczynię cię płodną winnicą.

Kochająca, tkliwa małżonko,
Bądź szczęśliwa, raduj się i śpiewaj,
Rozkwitaj jak pąk, jak róża,
Pożywiaj się, wzrastaj, przynosź owoce
bo twoje zbawienie jest blisko,
a ja pošlę ci Mesjasza i Eljasza.

To γιασεμί στην πόρτα σου, γιασεμί μου
Ήρθα να το κλαδέψω, αχ γιαβρί μου!
Και νόμισεν η μάνα σου
Πως ήρθα να σε κλέψω

Αυτά τα μάτια τα γλυκά
Τα φρύδια τα μεγάλα
Εκάμαν με κ'αρνήθηκα
Της μάνας μου το γάλα.

Jaśmin u drzwi, mój jaśmin,
przyszedłem by go ściąć, o ukochana!
A twoja matka pomyślała,
że chciałem cię wykraść.

Te słodkie oczy,
te wysokie brwi
sprawiły, że zapomniałem,
iż mnie matka wykarmiła.

Hermoza muchachica
vente tú con mí
ven, mos cazaremos
juntos mos aunaremos.

Capitán hermozo
no me cazo yo,
a la Grecia yo mo vo ir.
calogria me vo hazer.

Hermoza muchachica,
yo so Yerohám;
en servicio soldado me fui.
torní capitán.

Para mi madre ansia
rogo piadad;
tú mírame con gracia
y no con crueldad.

Piękna dziewczyno,
chodź ze mną,
chodź, pobierzemy się
i będziemy razem.

Mój piękny kapitanie,
nie chcę iść za męż.
Pojadę do Grecji,
zostanę zakonnicą.

O piękna dziewczyno,
Jeroham mi na imię,
służyłem jako żołnierz,
wróciłem kapitanem.

Na moją biedną matkę,
błagam, okaż litość,
spójrz na mnie łaskawie,
a nie tak srogo.

Hermoza muchachica

Dök zülfünü meydana gel
Sür atını ferzane gel
Al daireni hengame gel
Bülbül senin gülşen senin
Yar amman amman
Aşkınım hayli zaman
Dil muntazır teşrifine
Gel amman amman

Rozpuść twe warkocze i wyrusz do miasta!
Dosiądź konia, nie daj się dłużej prosić!
Zabierz twój tamburyn i przyjdź do mego skromnego
domku.
Twoje są słowiki i ogród różany.
Od tak dawna cię kocham,
Moje serce jest twoje i tęskni, byś przyszła.
O, przyjdź, błagam cię, przyjdź!

Tanburi Mustafa Çavuş Hisar Buselik Şarkı

Verdin cevap ünvan ile
Yakdın sinem suzan ile
Müştak sana bin can ile
Bülbül senin gülşen senin
Yar amman amman
Aşkınım hayli zaman
Dil muntazır teşrifine
Gel amman amman

Hifzi

Yossef ibn Sulai Shuvi nav shi

שובי נפשי לקונך / יוסף אבן סולי

שובי נפשי לקונך
והכלמי מעוונך
עד מתי תלין בקרבך
מחשבות אוניך?

נאלמתי דומיה
ונפשי בי הומי
בשורי הרי עווני
כסתה כלמה פני

יה חסדך לנחמני
וחמלתך תקדמני
יודע כל נעלם
אל ישב דך נכלם!

Odpowiedziałas mi tak dwornie.
Twoim ogniem me serce rozpałiłaś.
Gdybym miał tysiąc dusz, wszystkimi bym cię pragnął.
Twoje są słowiki i ogród różany.
Od tak dawna cię kocham,
Moje serce jest twoje i tęskni, byś przyszła.
O, przyjdź, błagam cię, przyjdź!

Wróć, duszo moja, do swego wiernego posiadacza
i żałuj za swe grzechy.
Jak długo jeszcze chcesz się łudzić,
że jesteś silna?

Trwam w milczeniu,
a duszę mą pożera tęsknota.
Złymi myślami zgrzeszyłem,
jestem nieszczęśliwym człowiekiem.

O Panie, Twoja łaska mnie pocieszy
a Twe zmiłowanie wspomóż.
O Ty, który znasz wszelkie tajemnice,
nie odrzucaj skruszonego.

Koniali Kóniali

Κόνιαλί μου σαν σε δω στην αγορά
Και με σκέρτσο να μου κόβεις
Παστουρμά και σουτζουκάκι αμάν Κόνιαλί μου
Με το μαχαίρι που τραβάς μου πήρες τη ζωή μου
Χωρίς εσένα δεν μπορώ να ζήσω Κόνιαλί μου.

Hey hey
Hani ya da benim elli gram pastirmam
Konyali'dan başkasına bastırmam of
Konyalim yürü,
Yürü yavrum yürü, fistanını sürü
Şimdi de geçti burdan Konyali'nin biri...

Dziewczyno z Konya, gdy widzę,
jak zręcznie kroisz pasturmę i soutzoukaki,
wtedy, dziewczyno z Konya, twym nożem zabierasz mi
życie i całą mą istotę.
Dziewczyno z Konya, nie mogę żyć bez ciebie.

Hej, hej,
gdzie jest mych pięćdziesiąt gram pastrami?
Tylko moje dziewczę z Konya potrafi tak je przyprawić.
Dziewczyno z Konya, przejdź się.
Przejdź się, by twoja suknia powiewała.
Dziewczyna z Konya właśnie przeszła obok.

Από ξένο μέρος κι απ' αλαργινό
ήρθ' ένα κορίτσι φως μου είκοσι χρονώ.

Είχε μαύρα μάτια και ξανθά μαλλιά
είχε και στο μάγουλό της φως μου μια ελιά.

Z obcej, dalekiej krainy
przybyła dwudziestoletnia dziewczyna.

Oczy miała czarne, włosy jasne,
i pieprzyk na policzku.

אשורר השירה

אֲשׁוּרֵר הַשִּׁירָה לְכַבֹּד הַתּוֹרָה,
מִפֶּן יִקָּרָה הַיָּא, זָכָה וּבָרָה.
נְתַנָּה בְּיַד רוֹעֵנֵנוּ, מִשָּׁה רַבֵּנוּ.
נְתַנָּה בְּיַד רוֹעֵנֵנוּ, מִשָּׁה רַבֵּנוּ.

Zaśpiewam pieśń na pochwałę Tory.
Pan uczynił ją z delikatnego, kosztownego, mocnego złota.
Dał ją nam Mojżesz, nasz pasterz, nasz nauczyciel.
Dał ją nam Mojżesz, nasz pasterz, nasz nauczyciel.

Torah

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur
Katibimin setresi uzun eteği çamur
Katip uykudan uyanmış gözleri mahmur
Katip benim ben katibin el ne karışır
Katibime kolalı da gömlek ne güzel yaraşır

W drodze do Üsküdar zaczęło padać.
Długi jest płaszcz pisarczyka,
a jego poły ubłocone.
Mój pisarczyk właśnie się obudził,
jego oczy są jeszcze zaspane.
On jest mój, a ja jego,
i nikomu nic do tego.
Jak pięknie wygląda mój pisarczyk
w wykrochmalonej koszuli!

Üsküdar

Na podstawie tłumaczeń na jęz. angielski i niemiecki
przełożył Krzysztof Teodorowicz